

Сафонова Л.Д.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
ДВНЗ “Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана”

Невешкіна Т.С.,

аспірант кафедри фінансів
ДВНЗ “Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана”

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВИДАТКАМИ БЮДЖЕТУ

Запропоновано розглядати систему управління видатками бюджету як самостійну частину бюджетного менеджменту. Сформульовано визначення поняття “управління видатками бюджету”. Охарактеризовано об’єкт і суб’єкт та виокремлено складові управління видатками бюджету.

The article suggests considering the system of the management of budget charges as an independent part of budget management. The authors formulate the definition of the concept of the management of budgetary expenditure. The object and subject are characterized as well as the aspects of budget expenditure management.

Ключові слова: бюджет, бюджетний менеджмент, управління видатками бюджету, органи управління видатками бюджету.

Як відомо, видатки бюджету віддзеркалюють соціальну й економічну політику держави. Через видатки бюджету, як і бюджет у цілому, держава бере участь у розподільчих процесах, установлюючи певні пропорції розподілу, що можуть породжувати суперечності між суб’єктами цих відносин. Для збереження у країні стабільної ситуації потрібна дієва система управління видатками бюджету. Зважаючи на обмеженість фінансових ресурсів в Україні, це питання є досить актуальним на сучасному етапі її розвитку.

Існують проблеми в системі управління видатками бюджету, якими є, зокрема, недосконалість методології планування і прогнозування бюджету на середньой довгостроковий період, прийняття багатьох уточнень і поправок до законів України про Державний бюджет на відповідний рік, недоліки в методиці оцінки ефективності планування й використання бюджетних коштів. Однією з причин такої ситуації є відсутність комплексних теоретичних розробок щодо системи управління видатками бюджету.

Метою статті є визначення сутності управління видатками бюджету й установлення взаємозв’язків між виокремленими складовими, що є головною умовою ефективного функціонування зазначеної системи управління.

При визначенні сутності управління видатками бюджету слід відштовхуватися від понять “управління державними фінансами” і “бюджетний менеджмент”. Ще у другій половині 1990-х років у працях українських науковців з’явилися теоретичні обґрунтування необхідності вивчення управління фінансовими ресурсами й відносинами на загальнодержавному рівні й особливо його провідної ланки — бюджету. В підручниках, навчальних посібниках, дисертаційних дослідженнях почали обґрунтовувати теоретичні засади й сутність управління державними фінансами та бюджетного менеджменту. Так, О.Д. Василик зазначає, що під управлінням державними фінансами слід розуміти “сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу держави на формування та використання централізованих і децентралізованих фондів ресурсів, що знаходяться в розпорядженні державних органів управління”¹. Розкриваючи сутність і визначаючи складові бюджетного менеджменту, В.М. Опарін доходить висновку, що “бюджетний менеджмент спрямований на управління бюджетними ресурсами й відносинами, які виникають у процесі руху бюджетних потоків”². Разом із цим у навчальних планах вищих навчальних закладів з’являється окрема дисципліна “Бюджетний менеджмент” та видаються підручники й навчальні посібники з цієї дисципліни. В одному з них українські науковці В.М. Федосов і В.Л. Андрущенко, синтезуючи погляди західних економістів та їхні підходи до розуміння дефініцій “бюджетний менеджмент” і “бюджетне адміністрування”, визначають бюджетний менеджмент як “сукупність заходів, форм і методів аналітичної, організаційної й оперативної діяльності персоналу фінансового відомства та інших державних інституцій щодо формування і витрачання (розасигнування) бюджетних коштів у поєднанні з розпорядчими і контрольними діями на всіх фазах бюджетного процесу”³.

У подальшому теоретичні засади і практичні аспекти бюджетного менеджменту в Україні вивчали й досліджували такі науковці, як І.Г. Благун, Є.О. Галушка, Н.М. Деева, М.А. Зварич, Л.Є. Клець, П.Я. Могиляк, Л.В. Панкевич та ін.

Об’єктом бюджетного менеджменту, як відомо, є бюджет. При визначенні цієї фінансової категорії в українській науковій літературі автори звертають увагу на її зовнішні (форма й матеріальний зміст) і внутрішні (за своєю сутністю, або за економічним змістом) ознаки. Відповідно до зовнішніх ознак бюджет розглядають як фінансовий план і централізований фонд фінансових ресурсів, а до внутрішніх — як економічну категорію. Такий підхід при визначенні бюджету найпоширеніший серед науковців сучасної української економічної літератури. Визначення “бюджету” українських науковців В.М. Федосова і В.Л. Андрущенка дещо відрізняється від усіх інших, оскільки в ньому робиться акцент на ролі видатків. На нашу

¹ Василик О.Д. Теорія фінансів: Підруч. — К.: НІОС, 2000. — С. 355.

² Опарін В.М., Сафонова Л.Д. Сутність та складові бюджетного менеджменту // Фінанси України. — 1998. — № 2. — С. 61.

³ Бюджетний менеджмент: Підруч. / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; за заг. ред. В. Федосова. — К.: КНЕУ, 2004. — С. 792.

думку, це найбільш повне визначення в дусі сучасного фінансового знання, а саме: “бюджет — це законодавчо (на підставі вибору певних соціально-економічних і політичних пріоритетів) аналітично обґрунтований розрахунок передбачених на визначений період видатків, зумовлених обсягом і структурою забезпечуваних державою благ, послуг і трансфертів, та призначених для їх оплати грошових надходжень з підведенням загального балансу”⁴. Як справедливо зазначають автори, “можливо, ця узагальнююча формула і не вичерпує всього адекватного дійсності змісту й значення бюджету, але наближає до розуміння тих складних суспільно-фінансових реалій, які уособлюються в державному та місцевих бюджетах”⁵.

Бюджет як фінансовий план складається з дохідної та видаткової частин. Однаково важливим є управління бюджетом як у цілому, так і управління доходами й видатками бюджету як самостійними частинами одного цілого, що є тісно взаємопов’язаними.

Значну увагу в дослідженнях науковці приділяють питанням “управління доходами бюджету”. Так, Ю.В. Сибірянська стверджує, що “управління доходами бюджету” є галузевим напрямом науки управління, “управління доходами бюджету тісно пов’язане з бюджетним процесом, оскільки є підсистемою його структури, а саме — виконання бюджету, та пов’язане з іншими складовими бюджетного процесу, отже, є складовою бюджетного менеджменту як поняття значно ширшого, але яке залежить від ефективності й дієвості системи управління доходами бюджету”⁶. Автор формулює об’єкт та суб’єкт управління доходами бюджету, визначає його місце в системі управління фінансами держави, функціональне призначення і складові, виокремлює критерії структуризації доходів бюджету.

Утім, на нашу думку, на сьогодні поза увагою залишається питання управління видатками. Зазначимо, що конкретний перелік питань постійно розглядається й досліджується, але комплексно, зважаючи на особливості взаємозв’язку різних елементів, процес управління видатками бюджету ще не вивчався.

У сучасній економічній літературі аналізом управління видатками бюджету України займалися Й.М. Бескид, С.А. Буковинський, С.О. Булгакова, О.Д. Василік, М.М. Єрмошенко, О.П. Кириленко, В.І. Міщенко, Ц.Г. Огонь, В.М. Опарін, К.В. Павлюк, Ю.В. Пасічник, В.М. Федосов, І.Я. Чугунов, С.І. Юрій та ін. Одним із перших питання управління бюджетними видатками в Україні почав розглядати І.В. Розпутенко, але чіткого визначення цього поняття у своїх працях автор не наводить⁷.

⁴ Бюджетний менеджмент: Підруч. / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; за заг. ред. В. Федосова. — К.: КНЕУ, 2004. — С. 594.

⁵ Там само.

⁶ Сибірянська Ю.В. Управління доходами бюджету та шляхи його вдосконалення в Україні: Дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”. — К., 2008. — С. 22.

⁷ Розпутенко І. Управління державними видатками в перехідних економіках. — К.: Основи, 1993. — 223 с.

Проведений аналіз економічної літератури дав змогу визначити основи державного управління і сформулювати визначення управління видатками бюджету. Отже, можна стверджувати, що управління видатками бюджету — це сукупність форм і методів організації системи видатків бюджету, обґрунтування напрямів і обсягів їх використання з метою виконання державою своїх функцій. Під системою видатків бюджету ми розуміємо сукупність певних напрямів видатків (програм), структуру видаткової частини бюджету, а також відносини між відповідними органами у процесі планування й виконання видатків, складання звітності й контролю виконання видаткової частини бюджету.

Як і будь-яка інша, система управління видатками бюджету складається з двох взаємопов'язаних елементів — об'єкта та суб'єкта. В цьому разі об'єктом є видатки бюджету.

У поглядах на сутність поняття видатків бюджету вітчизняні науковці не мають розбіжностей. Їх можуть визначати як категорію, інструмент або економічні відносини, але призначення видатків зводиться до одного — розподілу фінансових ресурсів держави та їх використання за галузевим, територіальним і цільовим призначенням. Водночас більшість науковців⁸ наводять визначення видатків бюджету відповідно до термінології Бюджетного кодексу України, згідно з яким під ними розуміють “кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу, надання кредитів із бюджету та повернення надміру сплачених до бюджету сум”⁹.

Вважаємо за доцільне зауважити, що з допомогою видатків бюджету також відбуваються державне регулювання економіки країни, розвиток науки, техніки й виробництва, організація міжнародної діяльності, здійснюється фінансове забезпечення соціального захисту населення. При побудові обґрунтованої та ефективної бюджетної політики видатки істотно впливають на розвиток пріоритетних галузей і темпи зростання економіки.

Суб'єктом системи управління є сукупність органів управління видатками бюджету, які умовно можна об'єднати у три групи (рис. 1).

До першої групи органів управління видатками бюджету входять представницькі органи (органи законодавчої влади), які обираються безпосередньо народом і виконують законодавчі, установчі й контрольні функції, а також органи виконавчої влади. На останні покладено підготовку проекту відповідного бюджету й

⁸ Див.: Бюджетний менеджмент: Підруч. / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; за заг. ред. В. Федосова. — К.: КНЕУ, 2004. — С. 260; Бюджетний менеджмент: Навч. посіб. / Л.В. Панкевич, М.А. Зварич, П.Я. Могиляк, Б.І. Хомічак. — К.: Знання, 2006. — С. 290; *Галушка Є.О.* Бюджетний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. — Чернівці: Книги-XXI, 2007. — С. 46; *Деева Н.М.* Бюджетний менеджмент: Навч. посіб. — Д.: ДДФА, 2006. — С. 28; *Клець Л.Є.* Бюджетний менеджмент: термінологічний словник для студентів економічних спеціальностей. — Краматорськ: ДДМА, 2007. — С. 26.

⁹ Бюджетний кодекс України: Закон України від 21.06.2001 № 2542-III // ВВР. — 2001. — № 37—38. — Ст. 2.

Рис. 1. Органи управління видатками державного бюджету

контроль його виконання. Президент України подає проект Державного бюджету до Верховної Ради та контролює хід його складання й виконання. Органи законодавчої влади затверджують склад видатків бюджету, які становлять частину бюджету як фінансового плану грошових коштів держави: Верховна Рада — у вигляді законів про Державний бюджет України, місцеві ради — рішення про місцевий бюджет.

При цьому слід зазначити, що політичні партії мають різні програми економічного й соціального розвитку країни. Залежно від того, яка політична сила представлена більшістю в парламенті, склад і структура видатків державного бюджету можуть змінюватися. Органи законодавчої влади, приймаючи виважені рішення щодо розподілу бюджетних ресурсів, намагаються врахувати інтереси всіх членів суспільства.

Друга група, до якої входять органи оперативного управління видатками бюджету, на нашу думку, виконує найбільший обсяг роботи. Органи системи Міністерства фінансів України є ключовими в оперативному управлінні видатками бюджету та мають завданням забезпечення ефективності бюджетного процесу, а саме: складання прогнозних показників видатків зведеного бюджету України, удосконалення існуючих і розроблення нових методів фінансового й бюджетного планування видатків, організацію виконання видаткової частини бюджету, здійснення державного регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності видатків бюджету, аналіз використання бюджетних коштів і розроблення рекомендацій щодо вдосконалення цього процесу. Вони безпосередньо розраховують відповідні показники й обсяги бюджетних видатків, на підставі яких готуються пропозиції до

проекту бюджету, а також забезпечують його виконання. Органи Державного казначейства України здійснюють касове виконання державного й місцевих бюджетів за видатками, ведуть облік його виконання, а також готують звітність про виконання видаткової частини. Органи державної контрольно-ревізійної служби України здійснюють контроль цільового, вчасного й раціонального використання коштів, виділених із державного та з місцевих бюджетів.

Зазначені суб'єкти утворені і здійснюють діяльність у системі виконавчої влади. Виконуючи покладені на них функції, вони на практиці запроваджують бюджетний процес щодо видаткової частини бюджету. Тому дуже важливою є їх взаємодія на кожній стадії бюджетного процесу. Така співпраця органів системи Міністерства фінансів і Державного казначейства як на стадії планування, так і на стадії виконання бюджету, дасть змогу приймати управлінські рішення, що позитивно впливають на бюджетний процес. Співпраця органів Державного казначейства й державної контрольно-ревізійної служби на стадії виконання бюджету надасть можливість зменшити обсяги нецільового використання бюджетних коштів, які виявляються після того, як їх уже витрачено.

До даної групи, на нашу думку, слід віднести також Рахункову палату України. На відміну від вищеназваних органів, Рахункова палата утворена Верховною Радою й підпорядкована їй, при цьому здійснює свою діяльність самостійно, незалежно від будь-яких інших державних органів. Основними її завданнями є проведення контролю вчасного виконання Державного бюджету України й додержання бюджетного законодавства. Координація діяльності Рахункової палати й контрольно-ревізійної служби є дуже важливою для досягнення ефективного державного фінансового контролю.

Розглядаючи третю групу, яку представляють органи нефінансового профілю управління бюджетом, зазначимо, що ці органи здійснюють безпосередню роботу щодо видатків бюджету. До них відносять розпорядників і одержувачів бюджетних коштів.

Відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу України розпорядники бюджетних коштів — це бюджетні установи в особі їх керівників, уповноважені на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань і здійснення видатків із бюджету. Зазначені органи здійснюють як фінансування видатків, так і фінансування різних підвідомчих підприємств, організацій та установ за рахунок бюджету, маючи завданням виконання бюджетних програм, і від того, наскільки вчасно й ефективно вони виконуються, залежить загальний процес управління видатками бюджету.

Поняття одержувачів бюджетних коштів також використовується в Бюджетному кодексі, однак визначення цього терміна не наведено. Відповідно до нормативної бази органів Державного казначейства одержувачі бюджетних коштів — це фізичні або юридичні особи, які не належать до бюджетних установ, але згідно із затвердженим бюджетом мають право на отримання коштів із бюджету через відповідного розпорядника коштів на підставі рішення відповідного органу державної

влади, АРК чи місцевого самоврядування. До цієї категорії входять: громадські об'єднання, творчі спілки, засоби масової інформації, фермери, підприємці тощо. Їх частка у витрачанні бюджетних коштів є незначною.

Для реалізації управління видатками бюджету необхідною умовою є виокремлення його складових. Враховуючи теоретичні основи науки про управління і функції складових бюджетного менеджменту, поділяємо їх на дві групи: за стадіями бюджетного процесу та за змістом бюджетної роботи (рис. 2). До першої відносимо планування видатків бюджету, організацію виконання видаткової частини бюджету й затвердження звітності про виконання бюджету за видатками, до другої — адміністрування бюджетних видатків, облік і звітність та контроль щодо видатків на всіх стадіях бюджетного процесу.

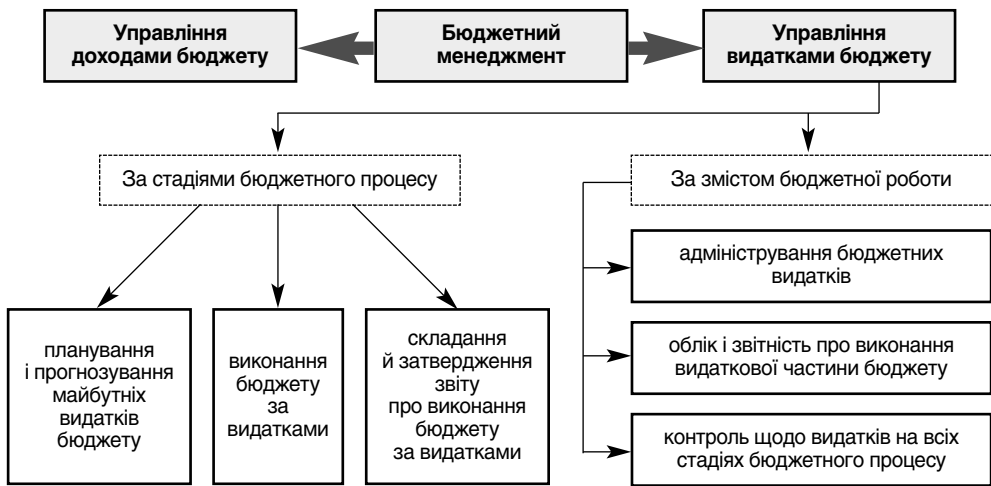

Рис. 2. Складові управління видатками державного бюджету

Розподіл складових управління видатками бюджету на дві групи надає можливість краще розуміти сутність цього процесу. Складові, які виокремлюються за стадіями бюджетного процесу, відображають сукупність організаційно-технічних заходів, що здійснюються на кожній із них, а складові другої групи — методи, інструменти і прийоми, які використовуються під час бюджетної роботи.

Якщо розглядати систему управління видатками бюджету за стадіями бюджетного процесу, то першою з них буде планування і прогнозування майбутніх видатків. Головні їх організаційно-методичні принципи закріплено Бюджетним кодексом України.

У сучасній економічній літературі планування бюджетних видатків як окрему складову системи управління видатками бюджету виділяють не всі фахівці, які досліджують це питання. Тож вважаємо за доцільне зазначити, що під плануванням бюджетних видатків ми розуміємо процес визначення науково обґрунтованих критеріїв розподілу коштів і використання фінансових ресурсів у процесі складання,

розгляду й затвердження бюджету з метою забезпечення ефективного виконання державою своїх функцій та розвитку суспільства. Як відомо, саме від правильного визначення планових показників бюджету залежить якість його виконання. Тому бюджетне планування є важливою складовою системи управління видатками бюджету.

Вміле й результативне планування видатків залежить від якісного розв'язання завдань, до яких можна віднести:

— визначення видатків бюджету за всіма підрозділами бюджетної класифікації та загального обсягу видатків з урахуванням економного, ефективного й раціонального використання бюджетних коштів;

— раціональний розподіл видатків бюджету між окремими ланками бюджетної системи і збалансування всіх бюджетів нижчого рівня.

На рівень планування бюджетних видатків також впливають достовірність інформації, що використовується при розрахунках проекту бюджету, чіткість формулювання цілей і завдань, які розв'язує держава, та методи, що використовуються у процесі планування.

Процесом планування бюджетних видатків керує Кабінет Міністрів України, а безпосередньо роботу з організації планування видатків бюджетів усіх рівнів виконує Міністерство фінансів України. Так, міністр фінансів “визначає основні організаційно-методичні засади бюджетного планування, які використовуються для підготовки бюджетних запитів і розроблення пропозицій проекту Державного бюджету України” та “на підставі основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на наступний бюджетний період та аналізу виконання бюджету в поточному бюджетному періоді визначає загальний рівень видатків бюджету і дає оцінку обсягу фінансування бюджету для складання пропозицій проекту Державного бюджету України”¹⁰.

Діючий механізм планування витрат базується на методах коефіцієнтів, прямого рахунку, нормативному, аналітичному, екстраполяції, балансовому, математичного моделювання і програмно-цільовому. Хоча на практиці всі методи використовуються комплексно, але у спрощеному вигляді механізм формування бюджетних видатків є таким: за основу береться фактичне виконання бюджету за видатками за попередній рік та очікуване виконання бюджету поточного року. Міністерство фінансів доповнює звітні дані за півріччя про виконання бюджету оцінкою очікуваного виконання показників за видатками за період, що залишається до кінця року. З допомогою аналізу звітних показників та оцінки перспективи до кінця року визначається очікуване виконання бюджету за видатками. З одержаних видатків виключаються не заплановані на плановий рік.

Усунення багатьох недоліків під час планування видатків бюджету відбулося завдяки запровадженню з 2002 року формування бюджетних видатків за програмно-цільовим методом і затвердженню Державної програми соціально-економічного

¹⁰ Бюджетний кодекс України: Закон України від 21.06.2001 № 2542-III // ВВР. — 2001. — № 37—38. — Ст. 32.

розвитку України на відповідний рік. Це дало змогу визначати головні цілі й завдання, основні напрями структурної політики країни, відображати прогностичні показники розвитку різних галузей економіки, підраховувати результативність від запланованих програм, підвищити ефективність діяльності розпорядників бюджетних коштів, рівень обґрунтованості і прозорості конкретних видатків державних органів. При цьому якщо під час формування видатків державного бюджету програмно-цільовий метод використовується майже повністю, то при формуванні видатків місцевих бюджетів — лише в незначному обсязі.

Важлива роль при застосуванні програмно-цільового методу відводиться розпорядникам бюджетних коштів: вони надають пропозиції щодо тих бюджетних програм із відповідними обґрунтуваннями, які б дали змогу ефективніше виконувати свої функції.

На стадії виконання бюджету за видатками, другої складової у процесі управління, головним завданням є забезпечення постійного фінансування заходів, попередньо затверджених у бюджеті, протягом бюджетного року, повноти і пропорційності фінансування бюджетних програм та ефективний контроль використання бюджетних коштів. Завдання, які виникають у процесі виконання видаткової частини бюджету, виконують органи державного управління (міністерства, відомства, місцеві органи влади), фінансові органи, банківські установи, а також безпосередньо підприємства, установи й організації.

До запровадження програмно-цільового методу формування бюджету зобов'язання й відповідальність за використання бюджетних коштів розподілялися між декількома установами, що ускладнювало процес управління і вплив на його результативність. Тому після запровадження виконання видаткової частини бюджету за програмами почали призначати конкретних виконавців програми, на яких покладається безпосередня відповідальність за її виконання. Це зробило фінансування видатків прозорішим, дало змогу аналізувати кількісні та якісні показники виконання програми окремою установою, визначати рівень їх відхилення від запланованих і вживати необхідних заходів для усунення недоліків.

Складання й затвердження звіту про виконання бюджету за видатками — остання складова управління видатками бюджету. Звітність є своєрідним контролем цільового й економного витрачання бюджетних ресурсів. Звіти про виконання державного й місцевих бюджетів за видатками готують органи Державного казначейства України. Відповідні звіти подаються в установлені терміни до Верховної Ради, Кабінету Міністрів, Рахункової палати й Міністерства фінансів України.

Звіт про виконання Закону про Державний бюджет України перед Верховною Радою представляє міністр фінансів. За результатами розгляду парламент приймає рішення щодо звіту про виконання цього Закону.

Дуже важливим для процесу управління видатками бюджету є подання вчасного, повного і правильно складеного звіту. Саме звіти є основою для подальшого планування й виконання бюджету за видатками і, відповідно, економічного розвитку держави.

Як і за стадіями бюджетного процесу, управління видатками за змістом бюджетної роботи має три складові. Перша з них — адміністрування бюджетних видатків — являє собою багатофункціональну управлінську діяльність фінансових установ з організації використання бюджетних коштів, тобто управління з боку міністерства фінансів процесами витрачання бюджетних коштів. Переважно ця діяльність здійснюється шляхом видання наказів і розпоряджень.

У працях українських науковців здебільшого трапляються поняття “бюджетне адміністрування” й “адміністрування податків”. За канадським “Словником термінів і концепцій державної адміністрації, політики і політології” “державне адміністрування — це багатостороння комбінація питань теорії і практики, призначена для кращого розуміння дій державної влади в її стосунках із суспільством, яким вона управляє, а також для забезпечення більшої відповідності державної політики суспільним проблемам та прищеплення державній бюрократії ефективних управлінських методів, а ще більше — необхідних громадянських достоїнств”¹¹. Аналіз терміна “адміністрування” показує, що він є складовою менеджменту. Зауважимо також, що, на думку науковців, бюджетне адміністрування переходить у бюджетний менеджмент, фінансове адміністрування — у податковий менеджмент і навпаки¹². Отже, доходимо висновку, що це поняття використовується в управлінні як дохідною, так і видатковою частинами бюджету. Будучи частиною бюджетного адміністрування, адміністрування видаткової частини бюджету також визначає свій предмет як наукове обґрунтування ефективності методів та управлінських технологій¹³.

Розкриваючи поняття звітності про виконання видаткової частини бюджету за змістом бюджетної роботи, зазначимо, що звіт за видатками складають у розрізі кодів програмної та економічної класифікації видатків на підставі даних аналітичного обліку та перевірених звітів підприємств, установ і організацій. У ньому передбачено такі позиції, як видатки загального фонду бюджету й видатки спеціального фонду бюджету, що, у свою чергу, поділяються на видатки спеціального фонду бюджету, проведені як плата за послуги, які надаються бюджетними установами, видатки спеціального фонду бюджету, проведені за рахунок коштів, отриманих з інших джерел власних надходжень бюджетних установ, та видатки спеціального фонду бюджету, проведені за рахунок доходів спеціального фонду, що направляються на спеціальні видатки.

Як ми зазначали, звітність складають на підставі даних обліку, значення якого для успішного виконання затвердженого бюджету важко переоцінити. Від самого початку на стадії планування і прогнозування процесу управління бюджетними видатками використовуються облікові дані, що прямо впливають на результативність цієї роботи. Завданням обліку є забезпечення органів управління необхідною інформацією про стан об'єкта управління на певну дату чи за певний проміжок часу.

¹¹ Бюджетний менеджмент: Підруч. / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; за заг. ред. В. Федосова. — К.: КНЕУ, 2004. — С. 789.

¹² Там само. — С. 790.

¹³ Там само. — С. 792.

Тобто облік виконання бюджету за видатками — це забезпечувальна система, на якій базується бюджетний процес. Зазначимо, що результативність прийнятих рішень також залежить від методів, які використовуються в бюджетній роботі, та кваліфікації працівників. Водночас не можна не погодитись із тим, що які б досвідчені спеціалісти не працювали й досконалі методики не використовували, неправильна інформація зводить нанівець всю роботу.

Контроль здійснюється на всіх етапах бюджетного процесу. За своїм змістом це комплекс заходів, які використовує держава для забезпечення раціонального й ефективного використання бюджетних і коштів державних фондів цільового призначення. Контроль щодо видатків бюджету здійснюють абсолютно всі учасники бюджетного процесу (органи управління, а також підприємства, організації та установи), використовуючи ряд методів: аналіз, обстеження, експертну оцінку, перевірку документів, інвентаризацію, спостереження, анкетування й логічний контроль.

У розвинутих демократичних державах світу забезпечується транспарентність бюджетного процесу, що має ряд переваг. За своєю сутністю “транспарентність — це прозорість (гласність, відкритість) для громадськості інформації про результати діяльності, функції і структуру органів державного управління, зміст бюджетної політики і стан бюджету”¹⁴. Прозорість у складанні проекту бюджету, а також виконанні його видаткової частини означає, що будь-який громадянин може ознайомитися з потрібною інформацією на всіх стадіях бюджетного процесу. Транспарентність посилює підзвітність посадових осіб, впливає на рівень їх відповідальності, створює жорсткі умови для тих, хто працює неефективно, та сприяє зростанню довіри у громадян. В Україні подібний контроль громадяни практично не здійснюють, що свідчить про певні недоліки бюджетного процесу.

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що основними завданнями суб’єктів системи управління видатками є оптимальне врахування інтересів усіх соціальних груп населення, визначення пріоритетних напрямів розвитку народного господарства, передбачення і врахування можливих відхилень і небажаних обставин, а також постійний контроль використання бюджетних коштів і застосування покарань за порушення бюджетного законодавства. Що стосується системи управління видатками бюджету, то головною умовою ефективного функціонування є взаємозв’язок її складових, кожна з яких має однаково важливий вплив на загальний результат управління.

¹⁴ Бюджетний менеджмент: Підруч. / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; за заг. ред. В. Федосова. — К.: КНЕУ, 2004. — С. 796.